

внимание обращает не только на роль традиционных факторов: культуры, языка в формировании нации, но и демократии. Именно демократия, по его мнению, сыграла решающую роль в процессе формирования и становления нации.

Ключевые слова: теория нации, нациогенеза, теория нации В. Старосольского, модернистская теория нации, демократия и нация.

Stryapko I. Nation theory by Volodymyr Starosolskyj

It reveals the original concept of nation B. Starosolskoho, which significantly differed from theories Ukrainian scientists early twentieth century. Unlike most of the theories that have been etnitsyskymy (ethnological), it is a modernist. The author draws a lot of attention not only on the role of traditional factors: culture, language in nation-building, but also democracy. That is democracy, in his opinion, played a crucial role in the formation and establishment of the nation.

For a long time the theory of nation by V. Starosolsky has not been properly researched and assessed by scientists. First, because of the ideological taboos and later on because the studies of other authors were more popular. It should be noted that his theory of nation is very different from similar theories of early twentieth century most of which were the variations of ethnological theories.

Thus, an important task of Ukrainian political science is the understanding of conceptual prospective ideas which were put forward by V. Starosolsky and have the potential for use in the formulation and implementation of national policies of modern Ukraine.

Despite some efforts of the Ukrainian researchers to explore and to understand the theoretical legacy of the scientist it still remains poorly explored. Thus, the main objective of our research is to study the theory of the nation by Volodymyr Starosolsky.

Key words: Theory of nation, natsiohenez, nation theory of V. Starosolskoho, modernist theory of the nation, democracy and nation.

Надійшла до редколегії: 28.03.2014

УДК 321.015

О. А. Антонюк

СУДДІВСЬКА ПОЛІТИКА: «ДИКТАТУРА ЛІВИХ СУДДІВ» В ІТАЛІЇ

Розглянуто актуальні питання сутності суддівської політики та її ролі в сучасному політичному процесі на матеріалі судових переслідувань екс-прем'єр-міністра Італії Сільвіо Берлусконі. Розглядається характер боротьби Берлусконі проти так званої «диктатури лівих суддів» в Італії. Звернено увагу на зв'язок між судовими процесами проти Берлусконі та спробами політичних опонентів ослабити його позиції та взагалі усунути від політичної діяльності, а також на невдалі спроби очолюваних Берлусконі політичних сил використовувати законодавчі механізми та громадські протести для захисту від судових переслідувань.

Ключові слова: суддівська політика, політичний процес, Італія, Сільвіо Берлусконі, судові процеси, «диктатура лівих суддів».

У сучасній правовій державі, заснованій на принципі поділу влади, важливим фактором політичного процесу є політика судової влади. Вона пов'язана з реалізацією судовими органами і конкретними суддями неминучого вибору при прийнятті суспільно значущих рішень, що надає відповідним судовим рішенням політичного характеру. В останні роки в різних країнах (Італія, Іспанія, Туреччина, Україна тощо) суспільства стикаються з прикладами залучення судових властей в політичний процес, що дає підстави говорити про «суддівську політику». Метою даної статті є розкрити роль суддівської політики в сучасному політичному процесі в Італії.

Термін «суддівська політика» зазвичай використовувався юристами в суто правовому контексті, однак не можна не враховувати його політичний сенс. У фундаментальній книзі А. Барака «Суддівський розсуд» судова політика розглядається як «комплекс факторів, які направляють судову владу, коли вона робить вибір з тих варіантів, які право надає їй» [1, с. 299]. Ключовою фігурою у сфері судової політики виступає суддя, наділений відповідними повноваженнями з розгляду правових спорів у певному виді судочинства, формування та вироблення суддівської політики щодо застосування нормативних актів, узагальнення судової практики та створення правових позицій тощо.

Право вибору в застосуванні нормативного акта, правових позицій, судової

практики або вироблення правоположення для вирішення правового спору має тільки суддя або колегія суддів. Така мисленнєво-аналітична діяльність судді з вибору єдино вірною правової норми, правової позиції, правоположення судової практики, за наявності декількох легітимних варіантів для застосування до спірних правовідносин або вироблення загального правоположення, являє собою суддівський розсуд.

Суддівський розсуд можна визначити як надане судді право вільного аналізу і вибору єдино можливого варіанту рішення (з наявних нормативних актів, правових позицій, судової практики), здатного врегулювати відносини при вирішенні юридичної суперечності в певному виді судочинства із закріпленням результату вибору в судовому акті [2].

Суддівський розсуд може знаходити реалізацію в певній суддівській політиці, яку необхідно відрізнити від судово-правової та судової політики. Вона пов'язана з свідомим формуванням і реалізацією політичних міркувань, згідно з якими суддя робить вибір між різними відповідними праву альтернативами, відкритими перед ним у важких справах. Цей вибір може визначатися тими чи іншими політичними, моральними, релігійними та іншими факторами.

Відносна самостійність суддівської політики з найбільшою очевидністю проявляється у сфері призначення покарання, де практика судів давно отримала позначення як кримінально-виконавча (або каральна) політика. Вона підтверджує, що законодавець не тільки закріплює за суддею право тлумачення застосовуваних норм права, але й залишає на його розсуд вибір одного з варіантів вирішення поставлених перед ним питань, що допускаються законом. Взагалі про будь-яку політику мова може йти лише тоді, коли у особи, що приймає суспільно значуще рішення, є вибір. За відсутності вибору цілі і засоби їх досягнення пропонуються ззовні, і якщо можливість вибору варіанта рішення (дії) відсутня, то ні про яку політику даної системи (організації і т.п.) говорити не можна.

Результуючою індивідуальних рішень кожного з діючих суддів є судова політика або політика судової влади. «В основі цього підходу до судової політики лежить принцип незалежності суддів і їх внутрішнього переконання при прийнятті рішень, що обмежується лише рамками закону. Однак плюралістичність тлумачення закону різними суддями має й інші обмеження, окрім закону. В силу інстанційної побудови судової системи «різномірність» рішень, прийнятих судами нижчого рівня, певною мірою скорочується тими варіантами, які будуть схвалені вищестоящими судами. Зрозуміло, суддя, який виніс скасоване згодом рішення, може залишатися при своїй точці зору, але в кінцевому підсумку в силу вступить те рішення, яке відповідає розсуду суддів вищих судів (якщо, звичайно, сторони оскаржать початкове рішення)» [3, с.69]. Тому найбільш виразні контури політика судової влади набуває у рішеннях вищих судових органів. Крім їх авторитету і легальної сили, їх значення, визначається й тим, що сторони, оскаржуючи рішення нижчих судів, бачать у рішенні найвищого судового органу сприятливу для захисту своїх інтересів перспективу.

Яскравим прикладом суддівської політики є багаторічні переслідування з боку італійських (насамперед міланських) суддів провідного італійського політика і медіамагната Сильвіо Берлусконі, який тричі займав пост прем'єр-міністра цієї країни. Як відомо, протягом декількох десятиліть він перебував у центрі десятків судових процесів, які сам політик пов'язує зі спробами лівих сил усунути його з політичної сцени.

В Італії, за його словами, «все ще є люди, які використовують кримінальний кодекс як інструмент ідеологічної боротьби». Берлусконі заявляв: «Політизовані співробітники прокуратури думають, що можуть використовувати будь-які засоби, аби знищити противника, який переміг на виборах і спирається на підтримку народу» [4].

Свого часу перешкодою на шляху судових переслідувань щодо С. Берлусконі став закон про недоторканність вищих осіб держави, який вперше був прийнятий в 2003 році. Він забезпечував захист від судових переслідувань президенту, прем'єр-міністру та головам обох палат італійського парламенту. Берлусконі на той момент перебував під слідством. Вже в 2004 році Конституційний суд Італії визнав цей за-

кон неконституційним, довівши, що він порушує рівність громадян країни перед правосуддям.

Однак закон, раніше визнаний неконституційним, був в оновленому вигляді прийнятий на розгляд парламенту і підтриманий більшістю депутатів після приходу до влади правоцентристської коаліції на чолі з Сильвіо Берлусконі в 2008 році. Тепер законодавчі положення (так званий «закон Альфано») закріплювали судову недоторканність п'яти вищих посадових осіб держави - президента, прем'єр-міністра, голів обох палат парламенту та голови самого Конституційного суду.

Аргументи прихильників даного закону зводилися до того, що, по-перше, імунітетом володіють всього п'ять чоловік, яких, на відміну від депутатів, ніхто не може замінити, по-друге, недоторканність поширюється тільки на той час, поки людина займає високий пост, а потім розслідування може бути продовжено, по-третє, неправильно було б відволікати прем'єра чи президента від керівництва країною на судові засідання. У свою чергу, опоненти зазначають, що поки підозрюваний у зловживаннях політик займає високий пост, він може скористатися службовим становищем, щоб позбутися доказів своєї провини, після чого продовження розслідування стане практично неможливим.

У жовтні 2009 року Конституційний суд Італії скасував «закон Альфано», визнавши його неконституційним, що зробило можливими нові судові переслідування відносно прем'єр-міністра Італії. Згідно з постановою Конституційного суду, «закон Альфано» порушує дві статті Конституції Італії, включаючи ту, що передбачає «принцип рівності». Суд вказав, що для того, щоб «закон Альфано» набрав чинності, потрібно було внести зміни до Конституції, а цього в 2008 році зроблено не було.

Це рішення Конституційного суду автоматично призвело до відновлення двох «заморожених» судових розглядів щодо прем'єр-міністра Сильвіо Берлусконі. Перше стосувалося звинувачень у незаконності придбання його компанією Mediaset телеактивами, друге - звинувачень в підкупі британського адвоката прем'єр-міністра Девіда Міллса за дачу неправдивих свідчень на його користь.

Однак розраховувати на позитивне рішення Конституційного суду прихильникам Берлусконі було б складно. Сам він зазначав: «Сьогодні Конституційний суд складається з одинадцяти суддів, які сповідують ліві погляди, і всього четверо його членів належать до табору «правих». Він більше не є об'єктивним інститутом влади, а самим справжнім «політичним» органом лівих» [5].

С. Берлусконі неодноразово заявляв, що всерйоз стурбований встановленою в Італії «диктатурою суддів». Зокрема, про це він сказав на святковому вечері, влаштованому 28 вересня 2011 року на його честь депутатом від його партії, онукою дуче Алессандрою Муссоліні. За свідченнями учасників свята, прем'єр сказав тоді, що в таких умовах управляти країною виключно важко і навіть марно. Про «диктатурі лівих суддів» він говорив і президенту США Бараку Обамі в ході саміту «Великої вісімки» в Довілі в травні 2011 року, чим викликав політичний скандал на Апеннінах. Так, на знак протесту проти висловлювань прем'єр-міністра пішла у відставку заступник міністра економічного розвитку Італії Даніела Мелкіорре, яка в минулому була суддею і заявила, що подібні нападки на представників національної судової системи з боку глави уряду неприпустимі.

Берлусконі також вважає, що представники судових і слідчих органів домагаються того, щоб він повторив долю свого друга, колишнього прем'єр-міністра Італії Беттіно Краксі. Лідер Італійської соціалістичної партії Краксі в розпал знаменитої операції «Чисті руки» на початку 1990-х років був звинувачений в масштабній корупції. У 1994 році під загрозою арешту він фактично втік до Тунісу, де і помер в добровільному вигнанні в 2000 році.

У боротьбі проти політичного тиску на свого лідера з використанням судової машини коаліція Берлусконі розробила проект закону про так звану «поважну причину», який у березні 2010 року був схвалений національним парламентом. Цей документ узаконив відсутність прем'єр-міністра і членів уряду на будь-яких засіданнях суду у разі виконання ними своїх службових обов'язків. Закон викликав різку критику політичної опозиції, яка стверджувала, що він був розроблений тільки для того, щоб врятувати

Берлусконі від судових процесів у справі «Mediaset» та у «справі Міллса».

Судді Міланського трибуналу призупинили процеси і направили всі документи по цих справах до Конституційного суду Італії. При цьому вони вказали, що законодавча норма про «поважну причину» повинна бути обов'язково розглянута Конституційним судом, оскільки, по всій видимості, порушує деякі положення Основного закону країни. Фактично судді вказали, що закон про «поважну причину» є конституційним і тому повинен був прийматися за особливою процедурою, яка передбачає, зокрема, схвалення абсолютною більшістю голосів членів обох палат парламенту.

Рішення міланських суддів викликали різку критику з боку особистого адвоката Берлусконі, депутата італійського парламенту від його партії «Народ Свободи» Нікколо Гедіні. «Це державний закон, які судді не хочуть застосовувати», - заявив він, нагадавши, що захист домагається виправдання Берлусконі в суді. Примітно, що і міланський прокурор Фабіо Де Паскуале, переконаний у винності Берлусконі, офіційно просив суддів продовжити процес.

У травні 2011 року Берлусконі зажадав створення комісії та відкриття розслідування проти міланського суду, мета якого - перевірити, чи не вступили чи судді Мілана в злочинну змову. На тодішніх слуханнях за корупційною «справою Міллса» Берлусконі назвав міланський суд «пухлиною на тілі демократії» [6].

26 жовтня 2012 року Берлусконі був засуджений до чотирьох років позбавлення волі і п'яти років позбавлення права обіймати державні посади за податкові злочини у справі «Mediaset». Того ж дня суд уточнив, що засуджений з урахуванням дії закону про амністію від 2006 року має відсидіти у в'язниці тільки один рік. 1 серпня 2013 року Вищий касаційний суд Італії залишив у силі вирок, винесений Берлусконі у справі «Mediaset». Він був визнаний винним у створенні «тіньових фондів» при купівлі прав на демонстрацію американських фільмів належними йому телевізійними каналами «Mediaset», з метою ухилення від сплати податків. Рішення касаційного суду дало формальну можливість багаторічним політичним опонентам Кавальєре в парламенті почати процедуру позбавлення його мандата сенатора.

Багаторічний опонент Берлусконі, прокурор Ільда Боккассіні публічно оголосила в травні 2013 року про свій намір домагатися для Берлусконі 6-річного тюремного терміну і довічного відсторонення від політики через гучну «справу Рубі», в рамках якої Берлусконі звинувачується у зв'язку з неповнолітньою марокканською танцівницею Карімою Ель Махрут, відомою також як Рубі Серцеїдка. Щоправда, і Рубі, і Берлусконі категорично заперечують цей зв'язок.

Незважаючи на ці заперечення, наприкінці червня 2013 року міланський суд визнав Берлусконі винним в інтимному зв'язку з неповнолітньою танцівницею і в тому, що він зловжив владою, щоб визволити її з-за ґрат. Політика засудили до 7 років в'язниці і довічно заборонили йому займати державні посади. Його адвокати назвали основною причиною програшу у цій справі «упередженість міланських суддів», негативно налаштованих стосовно С. Берлусконі. Вони намагалися перенести розгляд справи в інше місто, проте нічого не добилися. Більше того, колегія суддів, які приймали рішення у «справі Рубі», повністю складалася з жінок.

Берлусконі звинувачує міланських суддів у суб'єктивному розгляді справ за його участю і вважає цей процес частиною плану з «його навмисного видалення з політичної арени країни». Багато італійців також називають обвинувальний вирок Берлусконі «лицемірним» і «непристойним», розглядають його як наслідок політичного переслідування і вважають політика жертвою обставин.

На користь цього свідчать багато фактів: «недвозначні сигналами є запобіжний захід, що перевищує той, який зажадав прокурор, визнання обтяжуючих обставин у справі перевищення повноважень (запобіжний захід за цей злочин щойно був переглянутий колишнім міністром П. Северіно, потрібно нагадати, що була введена оспорювана легша міра, яка нещодавно дозволила колишньому керівнику провінції Мілана, члену Демократичної партії Пенаті уникнути покарання), довічна заборона на заняття державних посад і викликає подив звернення до прокуратури з проханням розпочати слідство щодо свідків з боку захисту, підозрюваних в дачі неправдивих свідчень» [7].

Підозри підтвердилися 27 листопада 2013 року, коли в результаті голосування в сенаті

Берлусконі був позбавлений мандата сенатора. Це рішення, назване прибічниками Кавальєре «політичною вендеттою», було продиктовано гучними процесами в його відношенні, в числі яких і «справа Рубі». Показово, що вперше за всю післявоєнну історію італійського парламенту голосування про позбавлення депутата або сенатора мандата проводилося у відкритому режимі. Для цього знадобилося спеціальне рішення регламентної комісії, прийняте з перевагою лише в один голос.

Звертає на себе увагу й те, що використаний проти Берлусконі «закон Северіно» закріпив норму, згідно з якою засуджені на терміни більше двох років не мають права займати державні пости, виставляти кандидатури на виборах і позбавляються депутатського / сенатського мандатів. Але цей закон був прийнятий парламентом Італії в листопаді 2012 року і набув чинності 5 січня 2013 року. А справу «Mediaset», вирок за якою був підставою розгляду питання, було порушено задовго до цього, і рішення першої інстанції по ньому було винесено в жовтні 2012 року. Таким чином, його використання суперечило основоположного принципу: «закон зворотної сили не має». Проте всі спроби правоцентристів уникнути застосування положень «закону Северіно» стосовно Берлусконі успіху не мали. Цьому, безумовно, сприяла чисельна перевага лівих в сенатській комісії з питань виборів та імунітетів, у віданні якої знаходилася ця справа.

Не всі згодні з наявністю суддівської змови проти Берлусконі. На думку римського адвоката Антоніо Ізольді, «безумовно, 15-річна боротьба Берлусконі проти судової системи не виключає того, що хтось із суддів може мати щось проти нього або, скажімо, не відчувати до нього симпатії. Однак це зовсім не означає, що в його відношенні існує політична змова» [8].

Однак на користь версії Берлусконі свідчить те, що незабаром після вироку у «справі Рубі» міланський суд запідозрив екс-прем'єра Італії в підкупі свідків з метою домогтися помилкових свідчень у цій справі. Судді вважають, що політик обдаровував свідків грошима і коштовностями і особи, що виступали в суді, могли дати неправдиві свідчення через особисті стосунки з Берлусконі. Крім нього самого, до нового розслідування залучено 18 подружок екс-прем'єра, його адвокати та інші близькі люди - всього 48 осіб. Зокрема, була згадана стоматолог Ніколь Мінетті, з якою, за інформацією ряду ЗМІ, у екс-прем'єра міг бути любовний зв'язок. Крім цього, 27-річна італійка, нині депутат регіонального парламенту Ломбардії, була в числі організаторів секс-вечірок, в яких брав участь колишній глава уряду.

Більше того, на даний момент позбавлений статусу сенатора 77-річний Берлусконі звинувачується в підкупі senatorів у 2007 році з метою повалення уряду на чолі з прем'єр-міністром Романо Проді. За версією звинувачення, сенатор Серджіо де Грегоріо (нині вже засуджений за корупцію) отримав від екс-прем'єра 3 мільйони євро за вихід з правлячої коаліції Романо Проді, що призвело до урядової кризи в 2007 році і дострокових виборів навесні 2008 року. Доводи звинувачення ґрунтуються на свідченнях самого де Грегоріо, який в обмін на пом'якшення покарання зізнався в отриманні хабара.

Прихильники екс-прем'єр-міністра переконані, що політично ангажовані судді є джерелом проблем італійської системи юстиції, так як з їх допомогою намагаються використовувати суди, щоб ліквідувати тих політичних суперників, яких не можна розгромити на виборах. Вони активно протестують «проти судової несправедливості, проти ненависного і лицемірного моралізму, проти політичних, медійних та юридичних зловживань». Головною метою Кавальєре, який звинувачує судову систему Італії в несумісному з принципами демократії переслідуванні з політичних мотивів, є проведення судової реформи, задуманої ним ще в 1994 році. У числі ключових її елементів - чіткий поділ слідчих і судових органів, введення фінансової відповідальності за помилкові вирокі, різке обмеження прослуховування телефонних переговорів, які є основним джерелом доказів у політичних процесах.

Таким чином, судові переслідування С. Берлусконі дають підстави розглядати суддівську політику Італії в якості прикладу, що підтверджує високий рівень інтегрованості судової влади у політичний процес. Політика судової влади, що реалізується в тому числі через суддівську політику, не є вільною від впливу

ідеологічних чинників, чинників політичної конкуренції тощо. Використання судової влади в якості інструменту політичного впливу стає в цих умовах важливим чинником створення додаткових переваг певними політичними силами у боротьбі з опонентами, що певною мірою підживляє засади демократичної політичної системи.

Бібліографічні посилання

1. Барак А. Судейское усмотрение / А. Барак. – М. : НОРМА, 1999. – 376 с.
2. Гук П.А. Независимость и судейское усмотрение / П.А. Гук // Российская юстиция. – 2008. – № 11. – С. 45–47.
3. Судебная власть / под ред. И. Л. Петрухина. – М. : Проспект, 2003. – 720 с.
4. Берлускони обвиняет коммунистов: «Израсходованы миллионы, чтобы меня преследовать» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.inopressa.ru/article/30mar2011/repubblica/berlusconi2.html>
5. Кавальере вернется в большую политику. Берлускони объявил «войну» судьям // Российская газета. – Федеральный выпуск №5922 (249).
6. Берлускони требует расследования против миланского суда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zaiprotiv.info/novosti/5308-berlusconi-trebuuet-rassledovaniya-protiv-milanskogo-suda>
7. Sorgi M. Il sipario sull'era del Cavaliere / M. Sorgi // La Stampa. – 25.06.2013
8. Максимальным наказанием для Берлускони может стать домашний арест [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://rus.ruvr.ru/2013_05_16/216312199/

Антониук А. А. Судейская политика: «диктатура левых судей» в Италии

Рассматриваются актуальные вопросы сущности судейской политики и ее роли в современном политическом процессе на материале судебных преследований экс-премьер-министра Италии Сильвио Берлускони. Раскрыт характер борьбы Берлускони против так называемой «диктатуры левых судей» в Италии. Обращено внимание на связь между судебными процессами против Берлускони и попытками политических оппонентов ослабить его позиции и вообще отстранить от политической деятельности, а также на неудачные попытки возглавляемых Берлускони политических сил использовать законодательные механизмы и общественные протесты для защиты от судебных преследований.

Ключевые слова: судейская политика, политический процесс, Италия, Сильвио Берлускони, судебные процессы, «диктатура левых судей».

Antoniuk O. Judicial politics: «dictatorship left judges» in Italy

The article discusses current issues essence of judicial policy and its role in modern political process on the material prosecutions of former Italian Prime Minister Silvio Berlusconi. Berlusconi revealed character of the struggle against the so-called «dictatorship of leftist judges» in Italy. Draws attention to the connection between the trials against Berlusconi's political opponents and attempts to weaken its position and remove from all political activity, as well as unsuccessful attempts led by Berlusconi's political forces to use legal mechanisms and public outcry for protection from prosecution.

The term «judicial policy» is commonly used by lawyers in a purely legal context, but we can not ignore its political meaning. In the seminal book by A. Barak «Judicial discretion» judicial politics is seen as «a set of factors that guide the judiciary when she makes the choice of the options that gives it the right». A key figure in the field of judicial politics serving judge has the authority to review the relevant legal disputes in a certain kind of justice, development and production of judicial policy on the application of regulations generalization of judicial practice and the creation of legal positions and so on.

Prosecution Silvio Berlusconi give reason to consider judicial policy of Italy as an example, which confirms the high level of integrity of the judiciary in the political process. Politics judiciary, implemented including through judicial policies are not free from the influence of ideological factors, factors of political competition and more. The use of the judiciary as a tool of political influence in these conditions becomes an important factor in the creation of additional benefits to certain political forces in the fight against opponents that undermines democratic political system.

Key words: judicial politics, the political process, Italy, Silvio Berlusconi, litigation, «the dictatorship of leftist judges».

Надійшла до редколегії: 14.04.2014